

Begeleiding (beginnende) geletterdheid

groep 1 t/m 4

en

Protocol Dyslexie 5 t/m 8

Versie augustus 2013

Inhoudsopgave

1. Protocol lees-, spellingzwakke en/of dyslectische kinderen	3
Tussendoelen beginnende geletterdheid groep 1 t/m 4	3
Stappenplan signalering en begeleiding – groep 1	5
Stappenplan signalering en begeleiding – groep 2	5
Stappenplan signalering en begeleiding – groep 3	6
Stappenplan signalering en begeleiding – groep 4	7
Dit ben ik formulier	8
Screeningslijst groep 2	11
2. Protocol lees en spellingzwakke en/of dyslectische kinderen groep 5 t/m 8	15
Tussendoelen gevorderde geletterdheid	15
Stappenplan Protocol lees en spellingzwakke kinderen 5 t/m 8	18
3. Interventies groep 1 t/m 8	19
Spelling	19
Technisch lezen	20
Overzicht van compenserende en dispenserende maatregelen	21
4. Volgen en Evalueren	22
5. Routeplanner dyslexie	23

Protocol lees-, spellingzwakke en/of dyslectische kinderen

Groep 1 t/m 4

Doel: het hoofddoel van het protocol is het onderwijs aan lees- en spellingzwakke en/of dyslectische leerlingen in een zo vroeg mogelijk stadium te optimaliseren. Hierdoor wordt niet alleen bewerkstelligd dat de effectiviteit van het onderwijs wordt vergroot, maar worden sociaal-emotionele problemen vanwege leerfrustraties voorkomen. Die vormen naast, leerachterstanden, de grootste problemen voor de meeste, ook oudere, dyslectische leerlingen.

Tussendoelen beginnende geletterdheid groep 1 t/m 4

1. Boekoriëntatie

- 1.1. Kinderen begrijpen dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.
- 1.2. Ze weten dat boeken worden gelezen van voor naar achter, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts.
- 1.3. Ze weten dat verhalen een opbouw hebben.
- 1.4. Ze kunnen aan de hand van de omslag van een boek de inhoud van het boek al enigszins voorspellen.
- 1.5. Kinderen weten dat je vragen over een boek kunt stellen en dat die vragen helpen om extra goed naar het verhaal te luisteren en te letten op de illustraties.
- 1.6. Kinderen weten dat er verschillende soorten boeken zijn: prentenboeken, informatieboeken enz.
- 1.7. Kinderen weten wat een schrijver / illustrator is.
- 1.8. Kinderen komen in aanraking met verschillende soorten boeken.

2. Verhaalbegrip

- 2.1. Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat om conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Ze kunnen halverwege het voorlezen voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.
- 2.2. Kinderen weten dat een verhaal is opgebouwd uit een situatieschets waarin informatie wordt gegeven over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling en een episode (in een episode ontstaat meestal een bepaald probleem dat vervolgens wordt opgelost).
- 2.3. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van plaatjes.
- 2.4. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te maken van plaatjes.

3. Functies van geschreven taal

- 3.1. Kinderen weten dat geschreven taalproducten zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.
- 3.2. Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.
- 3.3. Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.
- 3.4. Kinderen weten dat tekenen en het produceren van tekens mogelijkheden tot communicatie bieden.
- 3.5. Kinderen weten wanneer er sprake is van taalhandelingen "lezen" en "schrijven". Ze kennen het onderscheid tussen "lezen" en "schrijven".

4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal

- 4.1. Kinderen weten dat geschreven taal betekenis heeft.
- 4.2. Kinderen kunnen woorden als globale eenheden lezen en schrijven.
- 4.3. Kinderen kunnen zinnen / teksten lezen en schrijven.

5. Taalbewustzijn

- 5.1. Kinderen kunnen woorden in zinnen onderscheiden.
- 5.2. Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.
- 5.3. Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.
- 5.4. Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm ("Pan rijmt op Jan") en later met behulp van beginrijm ("Kees en Kim beginnen allebei met K").
- 5.5. Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden, zoals bij p-e-n.
- 5.6. Kinderen kunnen zinnen / alinea's onderscheiden in teksten.

6. Alfabetisch principe

- 6.1. Kinderen ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit fonemen en dat grafemen met die fonemen corresponderen.
- 6.2. Kinderen kunnen door de grafeem-foneem-koppeling woorden die ze nog niet eerder hebben gezien, lezen en schrijven.
- 6.3. Kinderen leren omgaan met het woordenboek.

7. Functioneel schrijven en lezen

- 7.1. Kinderen schrijven functionele teksten, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes.
- 7.2. Kinderen lezen zelfstandig (prenten)boeken en eenvoudige teksten.

8. Technisch lezen en schrijven, start

- 8.1. Kinderen kennen de meeste letters; ze kunnen de letters fonetisch benoemen.
- 8.2. Kinderen kunnen klankzuivere (km-, mk- en mkm) woorden ontsleutelen zonder eerst de afzonderlijke grafemen te verklanken (directe woordherkenning).
- 8.3. Kinderen kunnen klankzuivere woorden schrijven.

9. Technisch lezen en schrijven, vervolg

- 9.1. Kinderen lezen en spellen klankzuivere woorden van het type mmkm, mkmm en mmkmm.
- 9.2. Kinderen lezen korte woorden met afwijkende spellingpatronen en meerlettergrepige woorden.
- 9.3. Kinderen maken gebruik van een breed scala van woord identificatie technieken.
- 9.4. Kinderen herkennen woorden steeds meer automatisch.

10. Begrijpend lezen en schrijven

- 10.1. Kinderen tonen belangstelling voor verhalende en informatieve teksten en boeken en zijn ook gemotiveerd die zelfstandig te lezen.
- 10.2. Kinderen begrijpen eenvoudige verhalende en informatieve teksten.
- 10.3. Kinderen gebruiken geschreven taal als een communicatiemiddel.

Stappenplan signalering en begeleiding - groep 1

- Dit ben ik formulier school (zie bijlage).
- Afname TAK (september-oktober)

Stappenplan signalering en begeleiding - groep 2

Werkwijze

In groep 2 worden aan de hand van signaleringslijsten en/of individueel onderzoek mogelijk risicoleerlingen (ontluikende geletterdheid en taal-, leesontwikkeling) opgespoord.

Oktober – januari

Risicoleerlingen signaleren en eruit filteren.

- Ouders voorlichten
- Afname TAK (september, oktober)
- Observeren en eventueel screeningslijsten invullen (groepsoverzicht en/of individuele leerlingenlijst – zie bijlage).
- Gegevens logopedie toevoegen.

Actie: de IB-er coördineert het traject; stuurt in oktober de groepsleerkrachten aan en verzamelt de gegevens.

Februari – maart

- CITO: taal voor kleuters (M2 voor alle groep 2 leerlingen)
- Afname TAK voor de leerlingen die in september uitvielen op de TAK.
- De vorderingen van Cito en TAK worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.
- Een observatie en eventueel onderzoek beginnende geletterdheid afnemen bij risicoleerlingen (auditieve analyse, auditieve synthese, letters benoemen, Kleuter PDO of februari screening).
- Handelingsplan opstellen kleuterfase (groeps / individueel).

Actie: IB-er neemt eventueel contact op met externen. Leerkracht draagt zorg voor het handelingsplan (groeps/individueel). IB-er ondersteunt en begeleidt.

Maart – juni

- Preventieve activiteiten uitvoeren (ouders inlichten).
- Bijhouden van het observatie systeem

Actie: leerkracht houdt de preventieve activiteiten en de vorderingen van het risicokind bij.

Juni

- Evaluatie groep 2 en overdracht groep 3 leerkrachten, observatiesysteem en volgdocument overdragen.
- Cito E2 afname (voor de hele groep 2)
- Afname TAK voor de leerlingen die in september uitvielen op de TAK
- De vorderingen van Cito en TAK worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.
- Opstellen indeling leesniveau groep 3 (aanvankelijk lezen en spellen).

Actie: leerkrachten groep 2/3 en de IB-er spreken de risicoleerlingen door en stellen een aangepast en verrijkte didactiek op voor groep 3 wanneer nodig.

Stappenplan signalering en begeleiding - groep 3

Werkwijze

In groep 3 wordt de didactiek tijdens het aanvankelijk lezen en spellen aangepast en strategisch verrijkt.

Augustus - september

- Beginsituatie vastleggen (juni bij de overdracht leerlingen worden verdeeld in niveau groepen).
- Methodetoetsen worden per blok afgenomen.
- Algemene ouderavond (werkwijze groep 3)
- Interventies en vorderingen worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.
- **Ouders informeren over de vorderingen**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Oktober/november

- Herfstsignalering (letterkennis / gegevens verzamelen).
- Tussenevaluatie groepsplannen
- Eventueel onderzoek afnemen bij risicoleerlingen die alsnog uitvallen (**ouders informeren**).
- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.**
- Voortgangsgesprek met ouders

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Februari

- Interventies en vorderingen worden bijgehouden via Esis en de toetsmap.
- Wintersignalering, Cito spelling, DMT en AVI. Onderzoek letterkennis en elementaire lees-/spellinghandeling. Dit moment vindt plaats nadat alle letters zijn aangeboden.
- Groepssignalering met IB
- Groepsplannen evalueren en aanpassen
- Ouders informeren over de vorderingen (10 min gesprekken).

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Maart/april

- Lentesignalering
- Tussenevaluatie groepsplan
- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.**

Juni

- Evaluatie groep 3 en overdracht groep 4 leerkrachten, toetsmap, leerlingenmap en volgdocument overdragen.
- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden via Esis en in de toetsmap.**
- Zomersignalering Cito spelling, DMT
- Groepsplannen evalueren + bijstellen voor het volgende schooljaar
- Ouders informeren over de vorderingen.

Actie: leerkrachten groep 3/4 en de IB-er spreken risicoleerlingen en/of mogelijk dyslectische leerlingen door.

Stappenplan signalering en begeleiding - groep 4

Werkwijze

In groep 4 wordt de didactiek tijdens het (aanvankelijk/voortgezet) lezen en spellen aangepast en strategisch verrijkt.

Augustus - september

- Beginsituatie vaststellen a.d.h.v. gegevens vorig schooljaar. Eventueel organisatie aanpassen van de groepsplannen van juni.
- Afnemen AVI
- Opstellen en uitvoeren aangepast programma groep 4 voor lees-, spellingzwakke leerlingen (zie groepsplan).
- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**
- **Ouders informeren over de vorderingen**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

November

- **Spellingvaardigheden toetsen via methode na elk blok**
- Tussenevaluatie groepsplannen
- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Februari

- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**
- Cito spelling, DMT, AVI
- Groepssignalering n.a.v. methode-onafhankelijke toetsen
- Groepsplannen evalueren en aanpassen
- **Ouders informeren over de vorderingen**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Maart/april

- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**
- Tussenevaluatie groepsplannen

Juni

- Cito spelling, DMT, AVI
- Evaluatie groep 4, overdracht groep 5 leerkrachten, toetsmap, leerlingenmap en volgdocument overdragen
- Groepsplannen evalueren + bijstellen voor het volgende schooljaar
- Ouders informeren over de vorderingen

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Leerkrachten groep 4/5 en de IB-er spreken risicoleerlingen en/of mogelijk dyslectische leerlingen door en stellen een aangepast programma op voor groep 5.

‘Dit ben ik’ formulier obs. Jules Verne

Naam van uw kind .....
Geboortedatum .....
Datum van invullen .....
Ingevuld door .....

De bijgevoegde vragen hebben betrekking op de ontwikkeling en omstandigheden van uw kind. Bij de vragen op pagina 3 en 4 kunt u het antwoord (ja/nee) aankruisen. Voor een toelichting op deze vragen, kunt u gebruik maken van de ruimte onder de vragen. Dit formulier komt ter sprake bij het eerstvolgende 10-minuten gesprek, ongeveer 8 weken na de eerste schooldag. Mocht u zelf nog op –of aanmerkingen hebben, dan kunt u deze vermelden op daarvoor bestemde regels en/ of meedelen aan de desbetreffende leerkracht.

Hebben er bijzondere gebeurtenissen plaatsgevonden? (geboorte, ziekte, scheiding, sterfgeval, bekend bij jeugdzorg)

Heeft uw kind bijzonderheden omtrent, eten, snoepen, drinken, ziekte, medicijnen, allergieën?

Wat maakt uw kind boos, angstig, teruggetrokken en hoe gaat u hiermee om?

Hoe is de omgang met andere kinderen en volwassenen in de buurt en familie, kennissen, kinderdagverblijf of peuterspeelzaal?

Wat zijn uw verwachtingen over aansluiting bij andere kinderen op school?

Zelfredzaamheid van uw kind	Ja	Nee
Kan uw kind zichzelf aan- en/ of uitkleden?		
Heeft uw kind hulp nodig als hij/zij naar het toilet gaat?		
Kan uw kind zichzelf redden bij het eten?		
Kan uw kind fietsen?		
Toelichting:		

Taalontwikkeling van uw kind	Ja	Nee
Wordt er thuis Nederlands gesproken? Zo nee, welke taal		
Spreekt uw kind in correcte zinnen?		
Neemt uw kind actief deel aan gesprekken?		
Spreekt uw kind duidelijk?		
Kan uw kind makkelijk versjes en liedjes onthouden?		
Komt er dyslexie voor in de familie?		
Is er sprake van spraak-taal en/of ontwikkelingsproblemen?		
Toelichting:		

School	Ja	Nee
Heeft uw kind een kinderdagverblijf bezocht?		
Zo ja, Welke?		
Heeft uw kind een peuterspeelzaal bezocht?		
Zo ja, welke?		
Waren er problemen bij het naar school gaan?		
Toelichting:		

Medische ontwikkeling van uw kind	Ja	Nee
Heeft uw kind logopedie?		
Heeft uw kind fysiotherapie?		
Heeft uw kind andere speciale zorg?		
Heeft uw kind problemen bij het horen en/ of zien?		
Zijn er nog andere medische problematieken waar de school rekening mee moet houden?		
Toelichting:		

Gedrag van uw kind	Ja	Nee
Zijn er problemen bij het naar school gaan?		
Zijn er problemen bij het naar bed gaan?		
Uit uw kind zich regelmatig brutaal?		
Uit uw kind zich agressief?		
Is uw kind over beweeglijk en/ of druk?		
Is uw kind dromerig?		
Is uw kind gespannen?		
Is uw kind passief?		
Is uw kind verlegen?		
Toelichting:		

Relaties en spelgedrag	Ja	Nee
Heeft uw kind vriendjes/ vriendinnetjes?		
Speelt uw kind binnen?		
Speelt uw kind buiten?		
Kan uw kind zich in zijn eentje vermaken?		
Wisselt uw kind snel van spel naar spel?		
Kan uw kind al omgaan met winnen/ verliezen?		
Hoe is de relatie met moeder?		
Hoe is de relatie met vader?		
Hoe is de relatie met verzorger(s)?		
Hoe is de relatie met broer(s) en/ of zus(sen)?		
Toelichting:		

Screeningslijst groep 2 (bijlage bij stappenplan signalering en begeleiding groep 2)

<p style="text-align: right;">Namen →</p> <p>Omschrijving van het kenmerk</p> <p>Kruisje onder de namen indien "ja". Hokje leeg laten indien "nee".</p>																						
In de familie komen lees en spellingproblemen voor																						
Heeft logopedie gehad																						
Moeite met het leren en onthouden van de kleuren																						
Moeite met reeks woorden of zinnen precies nazeggen																						
Moeite met correct nazeggen van moeilijke woorden (articulatie)																						
Moeite kleine verschillen tussen klanken snel te signaleren																						
Moeite woorden te vinden ("dinges")																						
Moeite met het maken van goede zinnen																						
Moeite met het leren van versjes en liedjes																						
Verbastert wel eens woorden																						
Moeite met het leren / onthouden van de begrippen links/rechts																						
Voert een samengestelde opdracht maar gedeeltelijk uit.																						
Moeite met het leren / onthouden van namen van kinderen																						
Vertelt chaotisch* gebeurtenissen																						
Kan zich moeilijk concentreren op 'talige' taken																						
Moeite met het leren en onthouden van de dagen van de week																						
Heeft moeite met verbuigen van werkwoorden																						
Weinig gevoeligheid voor rijm																						
Totaal:																						

* Chaotisch vertellen: Moeite met het vlot onder woorden brengen van ideeën en gedachten; problemen met de zinsbouw en woordvorming, waardoor ze de draad van het verhaal kwijtraken.
 Opmerking: slimme kinderen zullen niet of minder snel uit de groepsscreeningslijst naar voren komen als risicoleerling door hun compenserend vermogen.

Screeningslijst groep 2

Naam:	
Geboortedatum:	
Leerkracht:	

Uitleg

Wanneer een kenmerk van toepassing is zet u er een 'Ja' achter. Twijfel niet te lang. Omcirkel dan de daarachter genoemde punten. Wanneer een kenmerk niet van toepassing is zet u er niets achter. Tel de waarden verticaal op en trek de conclusie.

Omschrijving van het kenmerk	ja	punten		
1. Moeite met het leren en onthouden van de kleuren				1
2. Moeite met reeks woorden of zinnen precies nazeggen			2	
3. Moeite met het correct nazeggen van moeilijke woorden (articulatie)			1	
4. Moeite kleine verschillen tussen klanken snel te signaleren		1		
5. Moeite woorden te vinden (“dinges”)				2
6. Moeite met het maken van goede zinnen		1	1	
7. Moeite met het leren van versjes en liedjes				1
8. Verbastert wel eens woorden		2	2	1
9. Moeite met het leren en onthouden van de begrippen links en rechts				1
10. Voert een samengestelde opdracht maar gedeeltelijk uit			1	
11. Moeite het leren en onthouden van de namen van andere kinderen				1
12. Vertelt chaotisch* gebeurtenissen		2	2	
13. Kan zich moeilijk concentreren op 'talige' taken		1	1	
14. Moeite met het leren en onthouden van de dagen van de week				1
15. Moeite met verbuigen van werkwoorden		1		
16. Weinig gevoeligheid voor rijm		1		
		F1		
		↓	F2	
			↓	K
				↓
Analyse en synthese van de spreektaal				
Korte termijn (werk-)geheugen				
Lang onthouden				

* Chaotisch vertellen: moeite met het vlot onder woorden brengen van ideeën en gedachten; problemen met de zinsbouw en woordvorming, waardoor ze de draad van het verhaal kwijtraken.

Bijzondere factoren:

- In de familie komen lees- en spellingproblemen voor ja
- Heeft logopedie gehad ja
- Er is sprake van spraak/taal en/of ontwikkelingsproblemen ja
- Er is sprake van zintuiglijke problemen ja
- Nederlands als tweede taal ja
- Concentratie en werkhoudingproblemen in het algemeen ja
- Er is sprake van ernstige sociaal-emotionele problematiek ja

Toelichting bij trekken conclusie

Tel alle kolommen verticaal op en vul het getal in onder F1, F3 en K.

Plaats in de volgende situaties de kinderen in de risicogroep:

1. Algemeen fonologisch zwak: **zowel F1, F3 als K > 4.**
2. Heeft de leerling ooit logopedie gehad, specifiek gericht op fonologische verwerkingsproblemen (navragen bij logopedist)? Het is mogelijk dat deze kinderen door het positieve effect van trainen niet uitvallen op de fonologische onderdelen. Toch is het verstandig deze leerlingen mee te nemen in de risicogroep.

Opmerking: wees extra alert wanneer in de familie dyslexie voorkomt.

Let op: Slim, met zwakke kanten op taalgebied!

Hou de ontwikkeling op de volgende gebieden in de gaten:

- gevoeligheid voor rijm;
- auditieve analyse en/of synthese is niet op niveau of gaat te traag;
- het aanleren van de letters in groep 3 (gebruik van compensatiestrategieën).

Deze slimme kinderen zullen niet of minder snel uit de groepsscreeningslijst naar voren komen als risicoleerling door hun compenserend vermogen.

Aandachtspunt bij slimmere, mogelijk risicoleerlingen dyslexie:

- Presteert op 'talige' taken* (iets) minder dan je verwacht o.b.v. de algehele indruk van het betreffende kind ja
- Is snel van begrip ja
- Weet oplossingen te verzinnen ja
- Presteert op ruimtelijke taken* beter dan op talige taken ja
- Heeft een brede interesse en belangstelling ja

* **Talige taken:** Alle activiteiten die betrekking hebben op het verwerven, verwerken en produceren van taal. Hierbij kan gedacht worden aan: het moeite hebben met het begrijpen van ingewikkelde zinnen en het kunnen verwerken van gesproken taal (bijv. instructie, een verhaal e.d.). Verder kan er gedacht worden aan: actieve/passieve woordenschat, zinsbouw, woordvorming, verbuigen van werkwoorden, het onder woorden brengen van gedachten/ideeën etc.

* **Ruimtelijke taken:** Activiteiten die vragen om meer inzicht in constructies en probleemoplossend vermogen. Hierbij valt te denken aan: omgaan met constructiemateriaal (bouwhoek, lego, knex) of puzzels.

Conclusie:

- Wel risicoleerling dyslexie.
- Geen risicoleerling dyslexie.

Algemene opmerkingen:

Ingevuld door:	Datum:
----------------	--------

Vroegtijdige signalering**Screeningslijst groep 2**

De volgende problemen zijn gesignaleerd:

- Fonologische verwerking: analyse en synthese van de spreektaal.
- Fonologische verwerking: korte termijn (werk-)geheugen.
- Kennis verwerving: lang onthouden.

Conclusie groep 2

- Geen risicoleerling lees-, spellingzwakte en/of dyslectische leerling.
- Wel risicoleerling lees-, spellingzwakte en/of dyslectische leerling: start interventies.

Protocol lees-, spellingzwakke en/of dyslectische kinderen Groep 5 t/m 8

Tussendoelen gevorderde geletterdheid voor groep 5-8

Tussendoel 1: Lees en schrijfmotivatie

Groep 5:

- 1.1 Kinderen zijn intrinsiek gemotiveerd voor lezen en schrijven.
- 1.2 Ze beschouwen lezen en schrijven als dagelijkse routines.
- 1.3 Ze zien geschreven taal als communicatiemiddel.
- 1.4 Ze hanteren geschreven taal als middel voor informatie verwerking.
- 1.5 Ze ervaren geschreven taal als expressiemiddel.

Groep 6 t/m 8:

- 1.6 Kinderen waarderen bestaande werken op het terrein van fictie.
- 1.7 Ze waarderen werken op het terrein van de non-fictie.
- 1.8 Ze waarderen bestaande werken op het terrein van poëzie.
- 1.9 Ze hebben een positief zelfbeeld tegenover het gebruik van geschreven taal.
- 1.10 Ze onderkennen het persoonlijk en maatschappelijk belang van geletterdheid.

Tussendoel 2: Technisch lezen

Leerlingen in groep 5 tot en met 8 gebruiken verschillende technieken om woorden snel en nauwkeurig te herkennen:

- 2.1 Ze herkennen lettercombinaties en spellingpatronen
- 2.2 Ze herkennen lettergrepen in geschreven woorden.
- 2.3 Ze herkennen het unieke letterpatroon van (leen)woorden
- 2.4 Ze maken gebruik van de betekenis van een woord.
- 2.5 Ze maken gebruik van de context van een woord.

Leerlingen in groep 5 tot en met 8 gebruiken verschillende technieken om een tekst goed voor te lezen:

- 2.6 Ze gebruiken leestekens op de juiste wijze.
- 2.7 Ze lezen groepen van woorden als een geheel.
- 2.8 Ze lezen een tekst met het juiste dynamisch en melodisch accent.
- 2.9 Ze lezen een tekst in het juiste tempo en zonder spelling uitspraak.
- 2.10 Ze houden bij het voorlezen rekening met het leesdoel en met het publiek.

Tussendoel 3: Spelling en interpunctie

Groep 5:

- 3.1 Kinderen zijn in staat klankzuivere woorden correct te spellen.
- 3.2 Ze kennen de spelling van de woorden met homofonen (ei - ij, au - ou – auw - ouw, g - ch).
- 3.3 Ze passen de gelijkvormigheidsregel toe (hond-honden, kast-kastje).
- 3.4 Ze passen de analogieregel toe (hij zoekt, hij vindt).
- 3.5 Ze kunnen eenvoudige interpunctie begrijpen en toepassen: gebruik hoofdletters, punt, vraagtekens.
- 3.6 Ze kunnen hun spelling- en interpunctiefouten onderkennen en corrigeren.

Groep 6 tot en met 8:

- 3.7 Kinderen zijn in staat lange , gelede woorden en woordsamenstellingen te spellen (geleidelijk, ademhaling, voetbalwedstrijd)
- 3.8 Ze beheersen de regels van de werkwoordspelling (hij verwachtte, de verwachte brief)
- 3.9 Ze zijn redelijk is staat leenwoorden correct te spellen (politie, liter, computer).

- 3.10 Ze kunnen complexe interpunctie duiden en toepassen: komma, puntkomma, dubbele punt, aanhalingstekens en haakjes.
- 3.11 Ze zijn in staat om zelfstandig hun spelling- en interpunctiefouten te onderkennen en te corrigeren.
- 3.12 Ze ontwikkelen een attitude voor correct taalgebruik.

Tussendoel 4: Begrijpend lezen

Leerlingen in groep 5 lezen eenvoudige teksten die verhalend, informatief en directief van aard zijn met begrip en voeren daarbij de volgende leesstrategieën uit:

- 4.1 Ze bepalen het thema van een tekst en activeren hun eigen kennis over het thema.
- 4.2 Ze koppelen verwijzwoorden aan antecedenten.
- 4.3 Ze lossen het probleem van een moeilijke zin (of zinnen) op.
- 4.4 Ze voorspellen de volgende informatie in een tekst.
- 4.5 Ze leiden informatie af uit een tekst.
- 4.6 Ze onderscheiden verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten.

Leerlingen in groep 6 tot en met 8 lezen minder eenvoudige teksten die verhalend, informatief en directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn met begrip en voeren daarbij de volgende leesstrategieën uit:

- 4.8 Ze zoeken, selecteren en verwerken op doelbewuste en efficiënte manier informatie uit verschillende bronnen.
- 4.9 Ze leiden betekenisrelaties tussen zinnen en alinea's af en herkennen inconsistenties.
- 4.10 Ze stellen zelf vragen tijdens het lezen.
- 4.11 Ze bepalen de hoofdgedachte van een tekst en maken een samenvatting.
- 4.12 Ze herkennen de structuur van teksten.
- 4.13 Ze plannen sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag.
- 4.14 Ze beoordelen teksten op hun waarde.

Tussendoel 5: Strategisch schrijven

Groep 5:

- 5.1 De kinderen schrijven korte teksten, zoals antwoorden op vragen, berichten en afspraken langere teksten, zoals verhalende en informatieve teksten.
- 5.2 Ze kennen kenmerken van verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten.
- 5.3 Ze durven te schrijven en hebben er plezier in.
- 5.4 Ze stellen het onderwerp vast en zijn zich bewust van het schrijfdoel en het lezerspubliek.
- 5.5 Ze verzamelen informatie uit enkele bronnen die beschikbaar zijn.
- 5.6 Ze ordenen de gevonden informatie in de tijd.
- 5.7 Ze kiezen de geschikte woorden en formuleren hun gedachten en gevoelens in enkelvoudige zinnen.
- 5.8 Ze schrijven korte teksten met de juiste spelling en interpunctie.
- 5.9 Ze lezen hun geschreven tekst na en reviseren die met hulp van anderen.
- 5.10 Ze kunnen opmerkingen maken bij hun eigen teksten.

Groep 6 tot en met 8:

- 5.11 De kinderen schrijven allerlei soorten teksten waaronder verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten.
- 5.12 Ze herkennen en gebruiken enkele kenmerken van verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten.
- 5.13 Ze stellen het schrijfdoel en het lezerspubliek van tevoren vast.
- 5.14 Ze verzamelen informatie uit verschillende soorten bronnen.
- 5.15 Ze ordenen vooraf de gevonden informatie.
- 5.16 Ze kiezen de juiste woorden en formuleren hun gedachten en gevoelens in enkelvoudige en samengestelde zinnen.
- 5.17 Ze schrijven langere teksten met de juiste spelling en interpunctie.
- 5.18 Ze besteden aandacht aan de interpunctie en de lay-out.
- 5.19 Ze lezen hun geschreven tekst na en reviseren die zelfstandig.
- 5.20 Ze reflecteren op het schrijfproduct en op het schrijfproces.

Tussendoel 6: Informatieverwerking

Groep 5:

- 6.1 De kinderen zoeken snel woorden op, die alfabetisch zijn geordend.
- 6.2 Ze kennen de functie en de opzet van verschillende informatiebronnen, zoals woordenboeken, telefoonboeken, jeugdtijdschriften, schoolkranten en internet.
- 6.3 Ze zoeken de gewenste informatie op in verschillende informatiebronnen, zoals woordenboeken, telefoonboeken, jeugdtijdschriften, schoolkranten en internet.
- 6.4 Ze zoeken in een documentatiecentrum of schoolbibliotheek een boek of ander materiaal op een efficiënte manier op met behulp van een trefwoordenlijst of de computer.
- 6.5 Ze herlezen een tekst of delen van een tekst als dat nodig is.
- 6.6 Ze stellen zichzelf relevante vragen voor en na het lezen van een tekst.

Groep 6 tot en met 8:

- 6.7 De kinderen kennen de betekenis en functie van verschillende informatiebronnen, zoals woordenboeken, encyclopedieën, week - en dagbladen, tijdschriften, spoorboeken, reisgidsen, atlanten en internet.
- 6.8 Ze zoeken de gewenste informatie op in verschillende informatiebronnen, zoals woordenboeken, encyclopedieën, week - en dagbladen, tijdschriften, spoorboeken, reisgidsen, atlanten en internet.
- 6.9 Ze zoeken in een openbare bibliotheek boeken of andere materialen op een efficiënte wijze op met behulp van de computer.
- 6.10 Ze maken een schema, uittreksel of samenvatting van een verhalende of informatieve tekst.
- 6.11 Ze stellen zichzelf relevante vragen voor, tijdens en na het lezen van een tekst.

Tussendoel 7: Leeswoordenschat

Groep 4 en 5:

- 7.1 Kinderen breiden hun conceptuele netwerken uit, zodat diepe woordbetekenissen ontstaan.
- 7.2 Ze maken onderscheid tussen vorm- en betekenisaspecten van woorden.
- 7.3 Ze kunnen eenvoudig figuratief taalgebruik interpreteren.
- 7.4 Ze zijn in staat strategieën toe te passen voor het afleiden van betekenis van woorden uit de tekst.
- 7.5 Ze zijn in staat strategieën toe te passen voor het onthouden van nieuwe woorden.

Groep 6 tot en met 8:

- 7.6 Kinderen weten dat woorden onderschikkende en bovenschikkende betekenisrelaties kunnen hebben.
- 7.7 Ze weten dat woordparen betekenisrelaties kunnen hebben, zoals tegenstelling en synoniem.
- 7.8 Ze passen figuratief taalgebruik zelf toe.
- 7.9 Ze kunnen zelfstandig nieuwe woordbetekenissen afleiden en onthouden.
- 7.10 Ze weten hoe ze woorden kunnen opzoeken in naslagwerken (woordenboek, encyclopedie).

Tussendoel 8: Reflectie op geschreven taal

Groep 5:

- 8.1 Kinderen weten dat uiteenlopende tekstgenres verschillende functies hebben.
- 8.2 Ze hebben zicht op de processen van schriftelijk taalgebruik.
- 8.3 Ze maken onderscheid tussen verschillende woordsoorten.
- 8.4 Ze kennen de afgrenzing van een zin.
- 8.5 Ze kennen de globale structuur van verhalen en informatieve teksten.

Groep 6 tot en met 8:

- 8.6 Kinderen zijn in staat qua functie en structuur onderscheid te maken tussen verhalende, informatieve, argumentatieve, directieven en expressieve teksten en expressieve teksten.
- 8.7 Ze zijn in staat om verbuigingen van naamwoorden en vervoeging van werkwoorden te interpreteren en toe te passen.
- 8.8 Ze beheersen basale grammaticale begrippen, zoals onderwerp, gezegde en persoonsvorm.
- 8.9 Ze maken het onderscheid tussen formeel en informeel gebruik van geschreven taal.
- 8.10 Ze begrijpen dat de geschreven taalcode is gebaseerd op de standaardtaal.

Stappenplan signalering en begeleiding – groep 5 t/m 8

Augustus t/m september

- Beginsituatie vaststellen a.d.h.v. gegevens vorig schooljaar. Eventueel organisatie aanpassen van de groepsplannen van juni.
- Afname AVI
- Start begeleiding a.d.h.v. het groepsplan.

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

November: meetmoment 1

- Overleg met de ouders
- Evalueren en bijstellen groepsplannen
- Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Januari/februari: meetmoment 2

- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**
- Lees- en spellingvaardigheid worden getoetst bij de lees- en spellingzwakke kinderen (PI-dictee)
- Afname Cito spelling, DMT en AVI
- Eventueel onderzoek afnemen bij risicoleerlingen die (alsnog) uitvallen
- Evalueren en maken groepsplannen 2de helft van het schooljaar eventueel individueel handlingsplan (alleen wanneer de leerling buiten het groepsplan valt)

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

April: meetmoment 3

- **Interventies en vorderingen worden bijgehouden, Esis en de toetsmap.**
- Lees- en spellingvaardigheid worden getoetst bij de lees- en spellingzwakke kinderen
- Eventueel onderzoek afnemen bij risicoleerlingen die (alsnog) uitvallen
- Bijstellen plan van aanpak
- **Tussenevaluatie groepsplannen**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Juni: meetmoment 4

- Lees- en spellingvaardigheid worden getoetst bij de lees- en spellingzwakke kinderen (AVI)
- Afname Cito spelling en DMT
- Eventueel onderzoek afnemen bij risicoleerlingen die (alsnog) uitvallen
- **Evaluatie van de groep, overdracht naar de nieuwe leerkrachten, toetsmap, leerlingenmap en volgdocument overdragen**
- **Groepsplannen evalueren + bijstellen voor het volgende schooljaar**
- **Ouders informeren over de vorderingen**

Actie: Leerkracht draagt zorg voor de aangepaste didactiek en het bijhouden van de interventies en vorderingen. IB-er ondersteunt en begeleidt.

Meetmoment 1: november (methodetoetsen)

Meetmoment 2: januari / februari (via Cito en AVI)

Meetmoment 3: april (methodetoetsen)

Meetmoment 4: juni (via Cito, AVI) Meetmoment 1: augustus / September (AVI + methodetoetsen)

Interventies groep 1 t/m 8

Spelling

Algemeen

- Directe instructie model en GIP wordt toegepast
- Spelling lessen worden gevolgd van de methode
- Wekelijks achter de computer voor spelling min. 15 min.
- Oefenen vraagstelling Cito spelling boekje in december/januari.
- Gebruik spelling map (spelling in de lift) in de ib kamer (per groep, per categorie)
- Oefenen met werkbladen spellingscategorie voor de Cito spelling in januari.
- Gebruik maken van het programma BLOON eventueel thuis laten oefenen (vanaf half groep 3).
- Er wordt een groepsplan spelling gemaakt (basisgroep, mingroep en plusgroep) en deze staat onder het kopje groepsplannen in de klassenmap.
- Het groepsplan wordt twee keer in het jaar gemaakt en 4x in het jaar geëvalueerd + aangepast

Instructie gevoelige groep

- Extra werkbladen spelling (Ambrasoft, oefenen van de weekwoorden).
- Weekwoorden + spellingregels mee naar huis geven aan de uitvallers van het signaaldictee en de D en E leerlingen.
- Uitvallers (lage C, D en E) aan de instructietafel en extra oefenwerk (achter de computer, Spelling in de lift)
- Eventueel oefenbladen mee naar huis geven op de spellingcategorie waar ze op uitvallen.
- Afname PI dictee bij de uitvallers (D en E leerlingen) en deze analyseren op spellingcategorieën en het onderwijsaanbod daarop aanpassen.
- Gebruik maken van het programma BLOON, thuis laten oefenen.
- Protocol beginnende geletterdheid en dyslexie uitvoeren.

Websites om te oefenen:

- <http://www.bloon-methode.nl>
- <http://www.leestrainer.nl/>
- <http://oefensite.rendierhof.nl/index.php/overig/taal/dictee>

Taal voor kleuter

- Taal Plus klas voor de uitvallers voortzetten.
- Volgen van de methode IK en KO.
- Meer aandacht voor klassenmanagement door gebruik te maken van het GIP model (schoollijn zelfstandig werken).
- Volgen van leerlingen d.m.v. BOSOS observatie systeem.
- Cito taal en rekenen E2 wordt bij alle leerlingen afgenomen om de leerling goed te kunnen volgen.
- Afspraken overgang groep 2 naar 3 uitvoeren.
- Protocol leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong en meerbegaafde leerlingen uitvoeren.
- Protocol Vroegsignalering uitvoeren
- Protocol beginnende geletterdheid en dyslexie uitvoeren.

Technisch lezen

Algemeen

- Directe instructie model en GIP wordt toegepast
- Estafette voor de hele groep 4
- **Vloeiend en Vlot (Estafette) voor alle groepen. Groep 3 dagelijks, groep 4 minimaal 3x in de week, groep 5 t/m 8 minimaal 2x in de week (Woordenschat).**
- **4x in de week een ½ uur lezen vanaf groep 4.**
- Thuis lezen (hard op lezen + vragen stellen)
- **Lezen van teksten naar eigen keuze vanaf groep 4.**
- Lezen van gevarieerde teksten: verhalend, informatief, verhalenbundels, gedichten, strips, tijdschriften.
- Er wordt een groepsplan technisch lezen gemaakt (basisgroep, mingroep en plusgroep) en deze staat onder het kopje groepsplannen in de klassenmap.
- Het groepsplan wordt twee keer in het jaar gemaakt en 4x in het jaar geëvalueerd + aangepast

Instructie gevoelige groep

- Estafette voor alle zwakke lezers (lage C hoort hier ook bij) van groep 5 t/m 8).
- **kopieerboekje Estafette mee naar huis vanaf groep 4.**
- Ralfi lezen met de hele zwakke lezers minimaal 3x in de week 20 min. of 4x in de week 15 min. + 2x door ouders. (groep 4 en 5 meteen starten aan het begin v.h. jaar)
- Protocol beginnende geletterdheid en dyslexie uitvoeren.
- Oefenen met teksten ruim boven het hoogste instructieniveau of daarboven.

Websites om te oefenen:

- <http://www.regenboog-gorinchem.nl/woordentrainer/>
- <http://www.leestrainer.nl/>
- <http://oefensite.rendierhof.nl/index.php/overig/taal/dictee>

Overzicht van compenserende en dispenserende maatregelen

Compenserende / dispenserende maatregelen :	
0 Compenserend voor lezen	<ul style="list-style-type: none"> 0 voor/samen lezen (leerkracht/tutor) 0 krijgt extra tijd 0 Vergrote versie (A3 formaat)
0 Dispenserend voor het lezen	<ul style="list-style-type: none"> 0 tekst voorbereiden 0 niet onvoorbereid hardop lezen 0 kortere teksten 0 tekst overslaan (laatste keuze) 0 Aanbieden in delen (niet alles tegelijkertijd)
0 Compenserend voor het spellen	<ul style="list-style-type: none"> 0 tekstverwerker met spellingcontrole 0 hulp leerkracht/ begeleider 0 spelfouten worden niet meegerekend (bepaalde teksten/zaakvakken) 0 krijgt extra tijd
0 Dispenserend voor het spellen	<ul style="list-style-type: none"> 0 aantal oefeningen beperkt 0 selectief nakijken bijv. bij zaakvakken 0 minder pagina's 0 krijgt hulp bij de verwerking 0 eigen leerlijn
0 Dispenserende en compenserende maatregelen voor Cito	<ul style="list-style-type: none"> 0 Cito rekenen mag voorgelezen worden 0 Leerlingen kunnen een vergrote versie krijgen (A3 formaat) Deze leerlingen mogen de toets begrijpend lezen in kleine delen maken. 0 Leerlingen krijgen meer tijd 0 Bij de Cito spelling mag vervolg 1 afgenomen worden i.p.v. vervolg 2 0 Het is echter <u>niet</u> de bedoeling dat toetsen begrijpend lezen worden voorgelezen. Ook niet wanneer er een dyslexie verklaring voor de leerling is.

Volgen en Evalueren

Om de ontwikkeling van het kind zo optimaal mogelijk te laten verlopen is het van belang om precies te weten wat het kind beheerst. Op systematische wijze wordt geregistreerd wat een kind doet, welke vorderingen het maakt en welk niveau het bereikt heeft. De vorderingen worden vooral bekeken in het licht van de eigen ontwikkeling van het kind.

Weten wat de leerlingen al beheersen en aan kunnen is heel belangrijk, daarom hanteren wij het CI-TO onderwijs- en leerlingvolgsysteem (LOVS). Op sociaal-emotioneel gebied wordt SCOL (School Competentie Observatie Lijst) gebruikt. Alle kinderen vanaf groep 2 op onze school worden 2 maal per schooljaar getoetst. Deze toetsen zijn methodeonafhankelijk en landelijk genormeerd. Zie jaaroverzicht toets kalender in hoofdstuk 3.3

Alle resultaten van niet-methoden gebonden toetsen worden bewaard in het digitale administratie- en dossierpakket Esis. In de loop van de schoolloopbaan is de ontwikkeling van het kind van een grafiek af te lezen. Naast het Cito LOVS wordt gebruik gemaakt van de toetsen van de methode. Zie overzicht interventies technisch lezen en spelling. De leerkracht houdt de voortgang van de leerlingen bij in de toetsmap.

In groep 2 worden er signaleringslijsten ingevuld op het gebied van dyslexie en beginnende geletterdheid.

Routeplanner dyslexie

Zie Protocol Dyslexie 1 t/m 8

Groep 1:
entree formulier
observatielijst

Groep 2:
Screeningslijst dyslexie
Taal voor Kleuters
observatielijst

Vangnet dyslexie
Zie Protocol dyslexie 1 t/m 8
Interventies groep 2, 3 en 4
Bespreken met ouders

Mogelijk beperkte cognitie:
Onderzoek naar intelligentie
vanaf groep 4

Vermoeden van dyslexie
Groepsplan: extra instructiegroep
Schooldossier opbouwen
Mogelijk QuickScan OBD

Diagnostiek niet vergoed

Dyslectische kenmerken, geen sprake van ernstige enkelvoudige dyslexie (D niveau)

School kan dyslexie onderzoek OBD Noordwest doen onder verantwoordelijkheid van schoolbegeleider OBD.

Duurdiagnose: behandeltraject

Wel dyslexie verklaring, geen IQ bepaling

OBD doet kort controle onderzoek

School: Klepel/Brus/AVI/PI

Schoolbeleid:
compensatie en
dispensatie

Diagnostiek en behandeling vergoed

Vermoeden van Ernstige Enkelvoudige dyslexie

- E niveau lezen en spellen en tekorten op tenminste 2 van de 6 fonologische kenmerken -

Schooldossier: handelingsplan

Half jaar intensieve begeleiding

intern of extern:

Ralfi lezen/ Connect lezen

Zelfstandig spellen/Estafette

Na deze periode: Onderzoek (IQ en dyslexie)

Bureau IWAL

Bureau Glaudé

Stichting aa-dyslexie

(voorheen Stichting

Loper)

Bureau SOS

ONL (OBD)

Bureau Athene